

Kultura Tajlandii

Barbara Szacoń-Wójcik

WSTĘP

Pierwsze skojarzenia z Tajlandią to turkusowe morze, biały piasek, kokos w dłoni i wieczne lato. W zasadzie sporo się zgadza, ale kraj Tajów (i nie tylko) to coś więcej niż rajskie plaże. To kraina przesądów, znaczeń symboli, rytuałów i codziennych drobiazgów, które składają się na wyjątkową kulturę tego kraju. Ebook powstał właśnie po to, by przetrzeć te utarte schematy, pokazać Tajlandię, jakiej nie znasz, a może znasz, ale zastanawiasz się: dlaczego, skąd to wynika.

To nie jest przewodnik „10 atrakcji, które musisz zobaczyć”. To raczej spokojna, czasem zaskakująca podróż przez tajskie wierzenia, buddyzm, sztukę, obyczaje i codzienne życie, kulturę, smaki, a nawet politykę i problemy, bo pojęcie rajy nie istnieje.

Dowiesz się, dlaczego świątynie lśnią złotem, czemu duchy mają swoje domki przy domach ludzi, jak buddyzm wpływa na sposób myślenia, relacje i podejście do problemów oraz dlaczego uśmiech w Tajlandii bywa czymś więcej niż tylko uprzejmością.

Zajrzymy zarówno do monumentalnych budowli, jak i na zatłoczone targi, do świata symboli ukrytych w architekturze i do zwykłej kuchni, w której religia, tradycja i codzienność spotykają się przy jednym stole. Będzie o sztuce i estetyce, ale też o tym, jak wygląda zwykły dzień przeciętnego Taja, wraz z jego rytuałami, zasadami i drobnymi absurdami (ale czy na pewno?)

Ten ebook możesz czytać przed podróżą, w jej trakcie albo bez ruszania się z kanapy. Ma pomóc zrozumieć Tajlandię, a nie tylko ją odhaczyć na liście, a jeśli przy okazji kilka razy się uśmiechniesz i pomyślisz: „Aha, teraz to ma sens”, „to dlatego w serialach tak się do siebie zwracają” to znaczy, że spełnił swoje zadanie.

Przyjemnej lektury

Obserwacja nieba w Tajlandii od wieków stanowiła istotny element porządku kulturowego, religijnego i politycznego. Gwiazdy, planety oraz cykle Księżyca nie były postrzegane wyłącznie jako obiekty fizyczne, lecz jako nośniki znaczeń symbolicznych, narzędzia orientacji w czasie oraz medium łączące świat ludzi z kosmicznym łaodem. Astronomia tajska rozwijała się na styku lokalnych wierzeń, indyjskiej kosmologii, buddyzmu therawada oraz nauki zachodniej od XIX wieku.

W tradycyjnej Tajlandii obserwacja gwiazd miała charakter holistyczny, łącząc praktyczne potrzeby społeczeństwa (rolnictwo, kalendarz, żeglugę) z refleksją metafizyczną i moralną.

๒.๑ KOSMOLOGIA BUDDYJSKA I ZNACZENIE NIEBA

Tajska wizja wszechświata opiera się w dużej mierze na buddyjskiej kosmologii wywodzącej się z tekstów palijskich, w których wszechświat przedstawiany jest jako struktura wielopoziomowa, z górą Meru w centrum. Choć gwiazdy jako takie nie odgrywają w tych tekstach roli bóstw, pełnią funkcję znaków porządku kosmicznego oraz przypomnienia o nietrwałości อนิจจัง *anicca*, czyt. *anit dzang*.

Regularność ruchów ciał niebieskich kontrastowała z przemijalnością ludzkiego życia, co czyniło obserwację nieba narzędziem dydaktycznym w praktyce buddyjskiej. Kontemplacja gwiazd sprzyjała refleksji nad cyklem narodzin i śmierci *samsara* – วัฏสงสาร/สังสารวัฏ czyt. *łat dta song san/ asan sa ra łat* oraz nad karmicznymi konsekwencjami ludzkich działań.

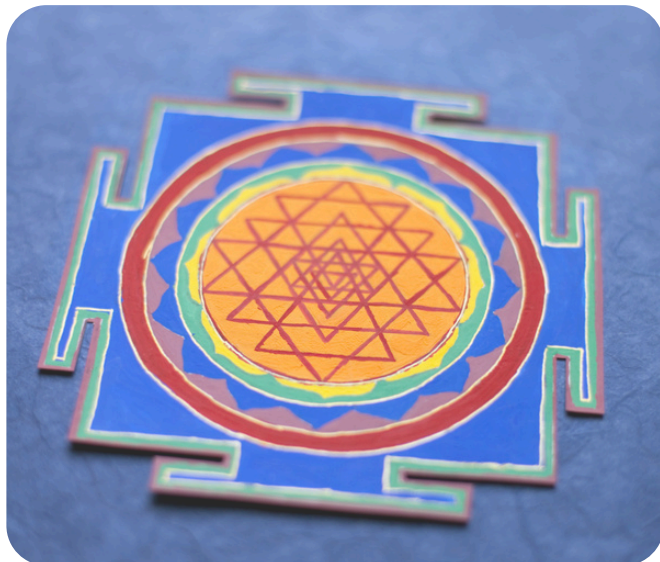

TATUAŻ

OZDOBA DLA PRZESTĘPCÓW CZY RELIGIJNY RYTUAŁ?

Tajski „święty tatuaż” **Sak Yant** สักยันต์ *czyt. san jan* to jedna z najciekawszych i najbardziej zrytualizowanych tradycji tatuażu na świecie. Stanowi nie tylko ozdobę, ale połączenie religii, magii i symboliki.

Sak Yant to tatuaże oparte na: geometrycznych diagramach (yantra), świętych tekstach (głównie pali, khmer) i symbolach znanych z tajskiej kultury (zwierzęta, bóstwa). Dawniej wierzone, że chronią przed śmiercią i ranami, dają siłę, charyzmę lub szczęście, ale działają tylko, jeśli przestrzegasz określonych zasad życia, czyli sam tatuaż to tylko symbol.

Obecnie te wierzenia są mniej powszechne, ale nadal żywe. Warto podkreślić, że pierwotnie tatuaże były „magiczną zbroją” dla wojowników. **Początki tradycji tatuowania narodziły się jeszcze za czasów Imperium Khmerów (IX–XV w.).** Łączyły trzy najważniejsze nurty wierzeniowe:

animizm, hinduizm i buddyzm. Praktyka tatuowania płynnie przeniknęła do Tajlandii i Laosu. W okresie Ayutthaya urzędnicy mieli tatuaże jako znak statusu, a żołnierze używali ich jako ochrony. W czasach, gdy żyło się inaczej, nie było telewizji czy innych form przekazu, jaką ktoś ma pozycję, to tatuaż od razu informował o statusie.

TAJSKIE SERIALE

MIĘDZY EMOCJĄ A SPOŁECZNYM LUSTREM

Tajskie seriale, czyli **ละครไทย lakorn thai** czyt. *lakon thai*, od dawna są czymś więcej niż tylko telewizyjną rozrywką. Dla jednych to guilty pleasure, dla innych kulturowy obowiązek. Kolorowe, emocjonalne, pełne dramatów, absurdów i wzruszeń: mają w sobie coś, co trudno znaleźć w innych azjatyckich produkcjach. Jeszcze niedawno były one domeną lokalnej telewizji, oparte na melodramatycznych schematach, dziś natomiast przeżywają globalny renesans dzięki platformom streamingowym. To właśnie Internet otworzył przed nimi świat i świat pokochał ich szczerość, emocjonalność oraz charakterystyczną estetykę.

W przeciwieństwie do koreańskich dram, które często opierają się na perfekcjonizmie i wizualnej dyscyplinie, tajskie seriale pozostają bardziej naturalne, nieprzewidywalne, a w efekcie autentyczne. Ich bohaterowie potrafią być szczerzy aż do bólu, płaczą, krzyczą, kochają i nienawidzą na oczach widzów, a kamera nie boi się pokazywać ich słabości. O ile koreańskie produkcje często są metaforycznym wizerunkiem aspirującego społeczeństwa, o tyle tajskie lakorny bywają jego wiernym, choć nie zawsze wygładzonym odbiciem.

Nie oznacza to jednak, że zawsze ukazują rzeczywistość w pełni realistycznie. Wiele z nich, zwłaszcza w gatunkach romantyczno-komediowych, wciąż opiera się na baśniowym kontraście między bogactwem a biedą, w którym zawsze znajdzie się ktoś, kto „uratowałby” głównego bohatera z opresji. Ale obok tych klasycznych historii pojawiają się coraz częściej serie dotyczące tematów trudnych i aktualnych: przemocy domowej, nierówności społecznych, korupcji czy wykluczenia osób LGBT+. To pokazuje, że lakorny dojrzewają razem ze swoimi widzami.

ARCHITEKTURA I SZTUKA TAJLANDII

WPŁYW KULTURY NA OTOCZENIE

W kraju Tajów (i nie tylko) od wieków kultura przenika się z religią, codziennością i sztuką. Architektura i sztuka są nierozdzielnie związane z buddyzmem, ale także z wpływami sąsiadów: Indii, Chin, Birmy czy Khmerów. Zwiedzając Tajlandię, trudno pozostać obojętnym wobec barwnych świątyń, zdobionych pałaców, monumentalnych rzeźb i pełnych detali fresków. Jednocześnie współczesna Tajlandia nie boi się eksperymentować – street art w Bangkoku i Chiang Mai jest dziś tak samo obecny, jak tradycyjne rzemiosło. Choć w starszych świątyniach widać wpływy okolicznych krajów, to już w tych z XIX w. elementy europejskich inspiracji.

๑๓.๑ STRUKTURA CAŁEJ ŚWIĄTYNI – KOSMICZNA MAPA WSZECHŚWIATA

Wat nie jest przypadkowym zbiorem budynków – jego układ nawiązuje do buddyjskiej wizji kosmosu:

- Chedi, czyt. *dzedi* (stupa) symbolizuje górę Meru – mityczne centrum wszechświata w kosmologii buddyjskiej i hinduskiej.
- Otaczające budynki i mury reprezentują królestwa i kontynenty, które rozciągają się wokół góry Meru.
- Całość tworzy miniaturowy model wszechświata, w którym wierni uczestniczą podczas modlitwy.

Ciekawostka: Wierzono, że obchodząc stupę zgodnie z ruchem słońca, wierni symbolicznie wędruje wokół wszechświata, zbliżając się do oświecenia.

๑๕ CZEGO NIE ROBIĆ W TAJLANDII

TABU, PROSTYTUCJA, NORMY ZACHOWANIA

Co chwilę w tajskich mediach możemy przeczytać artykuły o przypadkach turystów, którzy złamali prawo, zachowując się w nieodpowiedni sposób. Nagość w miejscach kultu czy na ulicy (tak, to też nie jest właściwe), do tego brak poszanowania prawa – na przykład prowadzenie biznesu bez odpowiednich dokumentów, to tylko wierzchołek góry lodowej. Co ważne, takie zachowania mogą prowadzić do deportacji, a w skrajnej sytuacji do dożywotniego zakazu wjazdu. W tym rozdziale omówimy wiele aspektów związanych z tematami tabu, stereotypami i innymi kwestiami, które mogą budzić w Tajach skrajne reakcje albo właśnie ich nie budzą, bo pojawia się kwestia tego, o czym można mówić, a o czym nie.

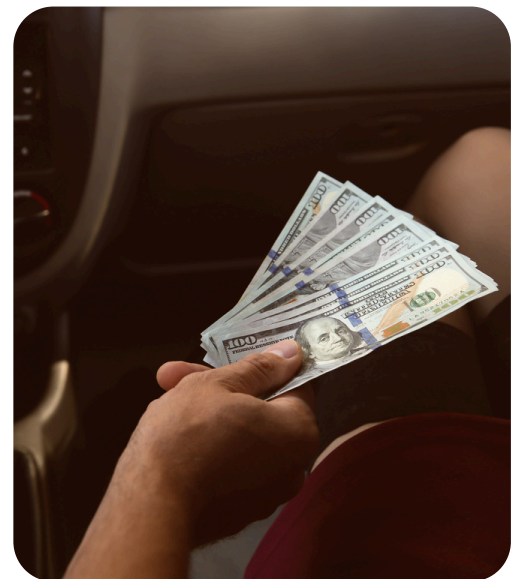
๑๕.๑ STEREOTYPY A ZACHOWANIE PRZYJEZDNYCH

Wszyscy Tajowie są zawsze uśmiechnięci i mili.

Tajowie oczywiście słyną z uprzejmości, ale nie oznacza to, że nie odczuwają złości czy frustracji. Jednak ze względu na standardy wychowania i przyjęte normy społeczne często duszą w sobie tę frustrację, co może dawać mylne wrażenie na ich temat – wszystko im odpowiada. Widząc uśmiech na twarzy Tajów, przyjezdni uważają, że to raj na ziemi, w którym każdemu żyje się cudownie, co nie do końca jest prawdą.

Tajowie są leniwi i niepunktualni.

W regionie w istocie Tajowie mają taką łatkę, ale to, że spóźnienie do pracy nie jest odbierane jako coś bardzo złego, nie oznacza, że Tajowie są niepunktualni i do tego wolą nieustannie odpoczywać. Tajlandia rozwija się w szybkim tempie, co dowodzi, że jest to naród pracowity. Nie da się jednak ukryć, że pogoda często daje w kość, dlatego odpoczywający na hamaku właściciele biznesów nikogo nie dziwią.

๑๙.๑ MUAY THAI – SZTUKA WALKI I NARODOWA DUMA

Muay Thai **มวยไทย**, nazywane też „sztuką ośmiu kończyn”, to tradycyjna tajska sztuka walki, która wykorzystuje ciosy: pięści, łokci, kolan, nóg. W odróżnieniu od wielu innych sztuk walki Muay Thai kładzie ogromny nacisk na pełnokontaktowe techniki oraz dynamiczne, brutalnie skuteczne ruchy.

Prawdopodobnie ma swoje korzenie w starożytnych technikach wojennych znanych jako Muay Boran (tradycyjna walka wręcz) i dawniej miało być praktykowane przez żołnierzy tajskich jako sposób na walkę na polach bitewnych. Dokładna historia powstania tej sztuki nie jest znana, wiemy jednak, że powstała w XIII-XIV wieku, a początki Muay Thai miały miejsce w czasach Królestwa Sukhothai. W XVII wieku stało się popularne także jako forma rozrywki podczas królewskich ceremonii i świąt narodowych, a w XX wieku przekształciło się w sport z zasadami.

Muay Thai nie jest tylko sportem, to symbol narodowej tożsamości i dumy Tajlandii. Łączy współczesnych Tajów z ich przodkami – wojownikami i obrońcami kraju. Walki poprzedzone są tradycyjnymi rytuałami, takimi jak Wai Khru Ram Muay (rytualny taniec na cześć nauczyciela i przodków), który podkreśla szacunek do tradycji, mistrzów i duchów opiekuńczych. Dla wielu młodych Tajów Muay Thai jest sposobem na zdobycie dyscypliny, szacunku do siebie i awansu społecznego.

Obok jedzenia to potężne narzędzie dyplomacji kulturowej, promuje Tajlandię na świecie.